

CUVINTE DUMNEZEIEȘTI DESPRE ETERNIZAREA FIINȚEI UMANE

Ierom. lect. asoc. dr. RAFAEL POVÎRNARU

Facultatea de Litere, Istorie și Teologie
Universitatea de Vest din Timișoara

Într-o existență a prezentului în care ființa umană încearcă a-și înțelege menirea și a surprinde dimensiunea tainicului sfințitor, într-o clipă în care moartea “cutreieră” prin lume fără urmă de oprire și răgaz, se cuvine a îndrepta ochii sufletului spre ceea ce Dumnezeu a revelat prin Sine, respectiv, bucuria învierii ca stare a biruinței asupra morții¹.

Dornic a-l face conștient pe omul contemporan de viața veșnică și de faptul că prin Hristos se biruiește dimensiunea morții, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a dedicat anul 2021² reflecției la realitatea implacabilă a momentului întâlnirii “față către față”³ cu Dumnezeu, ca o crătină a înveșnicirii noastre.

A ne gândi la momentul plecării din această lume constituie una dintre căile revelării tainice a lui Dumnezeu în ființa noastră și a dobândirii conștiinței veșnice, precum înșiși Părinții Bisericii ne învață atunci când suntem încredințați că gândul la moarte⁴ constituie una dintre cele mai importante căi de sfințire a omului, ca modalitate a înfrânării în fața păcatului și a păstrării unei conștiințe continuu active de întâlnire cu Viața⁵.

Căderea protopărinților noștri din comuniunea veșnică la care au fost invitați de către Creator reprezintă momentul în care, în mod implacabil “moartea se întâlnește cu viața” urmare a alegerii pe care omul o face, călcând porunca lui Dumnezeu. Din momentul pierderii veșniciei ca stare a dialogului și ființializării tainice a omului cu Sfânta Treime Dumnezeu⁶, moartea devine o lege generală a lumii, prin care toată creația îmbrăcată în viață resimte presiunea clipei despărțirii de acest veac.

¹ Troparul Învierii ne invită la a medita cum prin moartea pe Cruce a Domnului, puterea morții asupra ființei a fost abolită. Numai Crucea a adus cu sine învierea în lume, Domnul revelând în ființa Sa, lumina tainică a mormântului devenit altar al Vieții veșnice.

² Patriarhia Română a proclamat anul 2021 drept: *Anul comemorativ al celor adormiți în Domnul; valoarea liturgică și culturală a cimitirelor*, precum și *Anul omagial al pastorației românilor din afara României*.

³ I Cor. 13,12.

⁴ Gândul la moarte a reprezentat pentru cei mai mulți dintre Părinții Bisericii, una dintre căile autentice de înfrânare în fața păcatului și o tainică invitație spre dobândirea unei conștiințe perpetue a judecății, o neconținută înviere a sufletului în Hristos și chiar o adâncă pregustare eshatologică.

⁵ In 14, 6: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața.

⁶ Sfânta Treime reprezintă pentru fiecare creștin Arhetipul, Modelul Suprem prin care ființa noastră este chemată a parcurge *vita activa* dimpreună cu *vita contemplativa*, ca o întâlnire tainică dintre dimensiunea istorică și cea veșnică a ființei – a se vedea: Jurgen Moltmann, *Treimea și Împărăția lui Dumnezeu. Contribuții la învățătura trinitară despre Dumnezeu*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2021, p. 29-30.

Cu toate acestea, Învierea Mântuitorului Hristos constituie clipa universală în care Viața cuprinde în Sine întreaga dimensiune creată, anihilând puterea morții. Fiul Tatălui asumă Crucea pentru a deschide din nou omului bucuria înveșnicirii în Lumină, a așezării în “Sânul lui Avraam”⁷, adică în taina filiacă asigurată practic prin înfierea în Duh și Adevăr⁸. Prin Tainele Bisericii⁹, omul este reconfirmat de către Dumnezeu ca fiu al Cerului, al Vieții și al comuniunii veșnice cu Aceasta, deopotrivă încorporat într-o dimensiune tainică a Adevărului divin, devenit prin Cuvânt, calea autentică a metabolizării Vieții și cuprinderii tainice în viața Preasfintei Treimi.

Astfel, Cuvântul scripturistic devine pentru fiecare credincios în parte, certitudinea itineranței învierii, în care “boldul morții”¹⁰ se vede a fi învins prin Crucea Fiului lui Dumnezeu.

Prin urmare, în materialul de față vom încerca reliefa în linii mari a pelerinajului tainic pe care omul îmbrăcat în haina lui Hristos¹¹ este invitat a-l parcurge în vederea dobândirii veșniciei hristice, în lumina Cuvântului revelat în taina Sfintei Scripturi.

Cuvântul - taina întâlnirii cu Dumnezeu

Abordând etimologic noțiunea de cuvânt, grecescul *Λογος* deschide o dublă perspectivă: pe de-o parte, cunoaștem însuși mobilul comunicării dintre oameni, dar deopotrivă suntem încredințați că această realitate deschide orizontul unificator al minții omului cu rațiunea lui Dumnezeu. Logosul ca Fiu al lui Dumnezeu întreprinde un tainic dialog cu propria Sa icoană – omul, oferindu-i în același timp și posibilitatea înțelegerii și cuprinderii pe măsura propriei desăvârșiri, a voinței ascunse în cuvântul revelat.

Astfel, puterea cuvântului se vede confirmată în dialogul tainic pe care omul îl păstrează cu Dumnezeu în taina rugăciunii, dar Acealși Cuvânt se revarsă spre creație într-o perpetuă cheneză împlinită în actul sfințitor al Sfintei Scripturi. În mod direct, dar și prin intermediul sfinților Săi prooroci, ucenici și apostoli, Dumnezeu se adresează lumii întregi într-o dinamică a iubirii cuprinse și revelate prin rostirea dumnezeiască devenită Cuvânt de viață pentru ființa trăitoare în crucea lui Hristos.

Această dublă realitate a cuprinderii cuvântului ca stare dialogală a omului cu propriul său Creator, dar și de demantalare și metabolizare a rațiunii divine ascunse în lumina Duhului face ca toți cei ce iubesc numele lui Dumnezeu să devină

⁷ Lc. 16, 22.

⁸ In. 4, 24.

⁹ Prin taina Sfântului Botez în noi se așează *moartea cea de viață dătătoare* prin care ne unim cu Dumnezeu, întrucât: „creștinul se răstignește în Taină, precum și în toată viața sa de mai apoi, așa încât toate stau sub semnul acest duh al crucii (...). Moartea cea de viață dătătoare reprezintă trăsătura caracteristică și substanța vieții creștine” - Ierotheos, Mitropolit al Nafapaktosului, *Știința medicinei duhovnicești. Practica psihoterapiei ortodoxe*, Ed. Sophia, București, 2017, p. 408.

¹⁰ I Cor. 15, 55.

¹¹ Gal. 3, 27.

“casnici ai Cuvântului Său și să se bucure de primirea Evangheliei Lui”¹². Prin rugăciune, omului i se deschid “ochii minții, astfel încât ea să pătrundă fără încetare noi și noi taine ale lui Dumnezeu”¹³. Din aceste cuvinte suntem încredințați de faptul că orice ființă omenească dornică a-și confirmă statutul de icoană a lui Dumnezeu se află într-o continuă comunicare cu Cerul în taina rugăciunii, fapt care îl așează în intimitatea Sfintei Treimi și care transformă întreaga existență - trupească și duhovnicească într-un mediu revelator al divinului, într-o articulare prin conștiință și viață a revelației duhovnicești a Cuvântului. Prin asumarea și încorporarea în sine a Logosului divin, omul însuși resimte starea înveșnicirii sale, ca formă de învingere a morții în propria făptură. Cuvântul dumnezeiesc odată așezat în mod conștient pe “tablele de carne ale inimii”¹⁴ cuprinde întreaga ființă, transformând omul într-un tainic cuvânt revelat în Duh în fața lumii. Altfel spus, trăind în chip autentic porunca scripturistică, omul însuși devine o evanghelie deschisă a Cerului, în care Dumnezeu ajunge să se reveleze celorlalți, dar să cuprindă în El, prin Crucea devenită “pecete a darului” toată urma morții așezată în omul adamic.

Pronunțarea continuă prin rugăciune, dar și citire a Sfintei Scripturi a Cuvântului determină adâncirea minții și voinței umane în Viață, resimțind tot mai puternic învingerea morții ascunse în păcat, dar totodată și o neîncetată ființializare a hristicului înviat în inimă.

În opinia Sfântului Sofronie de la Essex, “Cuvântul lui Dumnezeu îl face pe om dumnezeu”, iar nașterea cuvântului Treimic în inimă¹⁵ devine o taină adâncă cu totul deosebită a vieții duhovnicești, întrucât inima este “organul prin care primim cuvântul Domului”¹⁶.

În același timp, în inimă se ivesc răspunsurile lui Dumnezeu și acolo “El așează gânduri deja gata, adică înțelesuri pe care nu noi le-am izvodit”¹⁷. Acest lucru devine posibil prin intermediul harului lui Dumnezeu cuprins în taina Cuvântului, care descoperă ființei tot alte și alte chipuri ale prezenței și lucrării nevăzute a Domnului.

De altfel, “Dumnezeu se descoperă pe Sine proorocilor, apostolilor și sfinților mai întâi în inimă prin energia nezidită a harului. Cuvintele de nespuse pe care harul le împărtășește sfinților cuprind deplinătatea cunoașterii veacului ce va să fie. Ele sunt încărcate cu energia Duhului și lămurite în focul Luminii mai presus de înțelegere a Împărăției lui Dumnezeu”¹⁸.

¹² Arhim. Zaharia Zaharou, *Hristos, Calea vieții noastre*, trad. Ierom. Evloghie Munteanu, Ed. Bunavestire, Galați, 2003, p. 229.

¹³ *Ibidem*, p. 224.

¹⁴ 2 Cor. 3, 3.

¹⁵ Despre inima, drept centru duhovnicesc al ființei umane, a se vedea: Arhim. Sofronie Saharov, *Cuviosul Siluan Athonitul*, trad. Ierom. Rafail Noica, Ed. Accent Print, Suceava, 2013, pp. 14, 52, 105, 253.

¹⁶ Arhim. Petros Vryzas, *Taina cuvântului în teologia Sfântului Sofronie*, Ed. Basilica, București, 2021, p. 123.

¹⁷ Arhim. Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Ed. Accent Print, Suceava, 2015, p. 19.

¹⁸ Arhim. Petros Vryzas, *Taina cuvântului*, p. 124.

De asemenea, Cuvântul lui Hristos este lumină nezidită adresată inimii adânci. Odată primind în inimă “cărbonele aprins al cuvântului dumnezeiesc”¹⁹, omul este însuflețit de acest foc care “șterge toate fărădelegile și păcatele le curățește”²⁰.

Din aceste cuvinte reiese cât se poate de clar faptul că prin cuvântul Său, Dumnezeu revarsă asupra întregii creații tainicul revelat ca rațiune itinerantă a ființei întru adâncirea Vieții, și deopotrivă înlesnește dăruirea neconținută a harului, ca o cale autentică de eliminare a morții cuprinsă în lăuntru nostru prin păcat și gustare continuă a chipului eshatologic pregătit “tuturor cuvivoșilor Săi”. Altfel spus, Dumnezeu Cel cuprins în Cuvânt asigură ființei desăvârșirea în dialogul tainic al inimii, certificând în acest fel biruința asupra morții prin însăși încorporarea omului în eternitatea Sa. Această realitate face din Cuvântul revelat o devenire iconică a credinciosului, așezat pe itinerariul înveșnicirii sale prin împreună lucrare interioară cu Hristosul lui Dumnezeu Cel mort și Înviat.

Așadar, în continuare vom evidenția acele repere logosifiante alcătuitoare ale pelerinajului ființei pe calea biruinței sale asupra morții, prin Cuvântul revelat.

Itineranța Vieții prin Cuvânt

Urmărind prin descrierea de mai sus puterea lucrătoare a Cuvântului dumnezeiesc ascuns în taina ființei prin sacramentalitatea Bisericii, se cuvine a puncta parte din extrasele scripturistice care confirmă conștiința morții, dar și biruința asupra ei prin nemurirea sufletului în Hristos.

În primul rând, din epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel suntem încredințați că tuturor oamenilor le este rânduit “să moară odată și apoi vine judecata”²¹. Din aceste cuvinte rezidă certitudinea răsfrântă asupra întregii omeniri conform căreia, fiecare făptură omenească va trece prin moartea trupească întru dobândirea vieții veșnice. Acest pas deschide perspectiva eshatologicului, nu oricum, ci numai în urma unei judecări atât particulare - la 40 de zile de la plecarea din această viață – numită Eshaton particular²², cât și universale, la momentul celei de-a doua veniri a Domnului Hristos. În urma acestor momente, fiecare suflet își va cunoaște în final locul în eternitate - fie de-a stânga, fie de-a dreapta, așa cum însăși

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Isaia, 6,7.

²¹ Evr. 9, 27.

²² Temenul eshaton își are originea în grecescul ἔσχατα, care face referire la vremurile din urmă. Conform învățăturii ortodoxe, viața de pe urmă de care vorbește Mântuitorul Hristos are în vedere viața veșnică, iar la 40 de zile de la despărțirea sufletului de trup are loc judecata particulară, caracterizată prin două atribute, respectiv: incompletă și nedefinitivă. Rămâne incompletă, întrucât numai la A Doua Venire a lui Hristos vor fi judecate și faptele trupului, în lumina învierii și deopotrivă dimensiunea definitivă se va împlini tot la acest moment, în care sentința sufletului nu va mai putea fi schimbată, așa cum se întâmplă între momentul judecării particulare și al celei universale, interval în care, prin intervenția rugăciunii Bisericii, starea sufletului poate fi schimbată. Despre Eshatonul universal, a se vedea: Ierotheos, Mitropolitul Nafaktosului, *Viața după moarte*, Ed. Egumenița, Galați, 2020, pp. 199-250.

Evanghelia ne învață²³, orientare cu deplin înțeles duhovnicesc²⁴. Dacă învățătura dumnezeiască se pronunță în acest mod, în cheia celor abordate în prima parte a materialului de față se impune a înțelege că întregul spectru definitoriu pentru ascultarea și analizarea conștiinței reprezintă în fapt tocmai anticiparea tainică pe care Cuvântul ascuns în inimă o înlesnește ființei întru conștientizarea și asumarea actului veșnic al judecării viitoare. Prin impuls de har, omul credincios va putea fi capabil a evalua continuu actele și faptele sale în lumina învățăturii lui Hristos, dar nu numai ca o realitate cuprinsă prin rațiune, ci mai ales, devenită ecou de Viață înlăuntrul inimii. Acest proces va aduce cu sine și învingerea morții ascunse în păcat, precum și dobândirea implicită a fericirii veșnice în Împărăția Cerurilor.

Deși omul purtător de Dumnezeu se află într-un permanent exercițiu al judecării sinelui prin raportarea la învățătura Sfintei Scripturi, el este încredințat de faptul că moartea nu reprezintă apanajul firesc al ființei încă de la momentul creației, ci intervenția acesteia în lume se datorează păcatului protopărinților Adam și Eva. În acest sens, înțeleptul Solomon ne învață că “Dumnezeu nu a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii”²⁵, întrucât prin vocea Evangheliștilor Luca și Matei aflăm că “El nu este un Dumnezeu al morților, ci al celor vii”²⁶.

Aceste învățături ne confirmă faptul că Dumnezeu l-a creat pe om, deschându-i perspectiva, dar și certitudinea veșniciei. Prin actul neascultării primordiale, ceea ce Dumnezeu a dorit a fi desăvârșirea icoanei Sale, s-a transformat într-o coborâre în moarte și în despărțirea de Creator. Păcatul a generat în întreaga creație un real dezechilibru și o pierdere imediată a armoniei inițiale pe care Dumnezeu o sădise ca mediu al desăvârșirii omului. Prin Adam “a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, iar moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuit”²⁷.

Cu toate acestea suntem învederați prin gura Sfântului Ioan Teologul de faptul că întru Hristos “era viață”²⁸, iar El a venit în lume pentru ca “lumea viață să aibă și mai mult să aibă” și pentru ca “tot cel ce crede în Dânsul să nu piară, ci să aibă viață veșnică”²⁹. Credinciosul care Îl primește pe Dumnezeu oaspete în propria ființă prin actul sfințitor al Tainei Bisericii va putea resimți în chip deplin aceste cuvinte ale Evangheliei, ca o realitate existențială autentică. Iubirea, iertarea și răstignirea propriului ego transformă ființa într-un izvor de viață veșnică, în care Hristos se revelează ca act de credință, întru desăvârșirea eternă a umanității.

Argumentul suprem de biruință asupra morții și de eternizare a sufletului devine pentru întreaga lume, momentul vital al Învierii Mântuitorului Hristos. În

²³ Mt. 25, 33.

²⁴ Partea de-a stânga este dedicată celor despărțiți veșnic de Cer, iar cei aflați de-a dreapta vor fi aceia care vor moșteni eterna comuniune cu Dumnezeu Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt.

²⁵ Înțelepciunea lui Solomon 1, 13.

²⁶ Lc. 20, 38; Mt. 22,32.

²⁷ Rom. 5, 12.

²⁸ In 1, 4.

²⁹ In. 3, 15-16.

acest sens, din Epistola I către Corinteni aflăm că Domnul s-a făcut pe Sine “pârgă sau începătură a învierii celor adormiți”³⁰.

Aceeași scriere întărește cuvântul evidențiat, aflând că “de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia. Căci vrajmașul cel de pe urmă care va fi nimicit va fi moartea”³¹.

Înțelegem din aceste cuvinte că venirea în lume a Mântuitorului Hristos și asumarea jertfei Sale pe cruce a avut ca scop înlăturarea morții din creație, dar mai ales din ființa umană, întrucât prin păcatul lui Adam, omul s-a plasat în starea pierderii Vieții ca perspectivă veșnică. Crucea lui Hristos a devenit boltă a Bisericii din care se revarsă în creație, dar mai ales în icoana lui Dumnezeu - omul, mireasma continuă a învierii și a biruinței asupra morții.

Încredințați fiind de această însoțire cu Dumnezeu prin Cuvânt pe calea învierii noastre, se cuvine nu doar să încercăm a filtra prin simțirile noastre calea spre angajarea imediată a ființei pe cărarea Cerului, ci să vedem în ce măsură omul poate dialoga cu Creatorul său, ca gest de iubire și de tainic răspuns în fața darului învierii primit prin Taine și revelat permanent în actul sinergic al faptei proiectate în lumina veșniciei prin har.

Omul, pelerin pe calea Învierii

O analiză atentă a întregului spectru descris mai sus ne învederează de aceea că iubirea lui Dumnezeu pentru întreaga umanitate a stat la baza jertfei Sale și a efectelor principale ale acesteia, respectiv înfrângerea morții, dar mai ales, eliberarea ființei din mâinile acesteia. Subtilitatea păcatului devine un aspect pe care fiecare dintre noi este dator să o evalueze duhovnicește pentru a o putea sesiza și combate în mod direct prin Hristos. Păcatul este cel care presară moartea pe calea vieții noastre, întorcându-ne din nou spre cuprinderea întunericului și pierderea implicită a comuniunii de viață cu Preasfânta Treime Dumnezeu. Din acest motiv, credinciosul are datoria de a face din viața lui un revers al morții, o perpetuă întâlnire cu Cerul ca formă de împlinire a poruncii, dar mai ales de absorbție neîntreruptă a vieții lui Dumnezeu spre propria desăvârșire.

Pentru a putea fi realizat și împlinit acest demers, se impune ca fiecare credincios să rămână în stare de fidelitate prin iubire față de Dumnezeu și învățătura Sa. Iar acest lucru se manifestă în principal prin sporirea și exercițiul credinței, întrucât numai credința va putea asigura sufletul de înviere și comuniunea veșnică în Lumină, învățați fiind de Domnul că: „Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine va fi viu, chiar dacă va muri”³².

Însă Sfânta Scriptură ne oferă și căile prin care omul se înveșnicește, biruind prin cruce moartea din el, dar și pe cea veșnică. Cuvântul evanghelic ne învață că numai Botezul devine începutul pelerinajului nostru spre Cer. În acest sens din

³⁰ I Cor. 15, 20.

³¹ I Cor. 15, 21-22.

³² In. 11, 25.

Epistola către Romani aflăm următoarele: “Au nu știți că toți câți ne-am botezat întru Hristos, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez.. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știind că Hristos după ce a înviat din morți nu mai moare, căci moartea nu mai are stăpânire peste El”³³.

Din aceste cuvinte înțelegem că prin actul baptismal, fiecare creștin se bucură de moartea și învierea cu Hristos, de cuprindere în Viață, în intimitatea dumnezeirii. Prin Taina Sfântului Botez, Hristos sădește în ființa noastră arvuna nemuririi. Momentul nașterii “din apă și din Duh”³⁴ constituie începutul itineranței noastre pe calea spre nemurire. Îmbrăcat în haina lui Hristos și pecetluit în Duh prin ritualul tainic al Mirungerii, sufletul resimte bucuria pregustării eshatologicului, dar și responsabilitatea asumării morții continue de sine în crucea lui Fiului lui Dumnezeu.

Însă aceste realități se văd desăvârșite prin actul îndumnezeirii euharistice a ființei, prin împărtășirea cu Sfântul Trup și Sfântul Sânge ale lui Hristos. În acest sens, Domnul ne învață următoarele: “Eu sunt pâinea cea vie care s-a coborât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este Trupul Meu...Adevărat, adevărat zic vouă: Dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi”³⁵.

Așadar, Sfintele Taine sunt cele care transformă pe om într-un autentic teofor aflat pe drumul crucii, spre dobândirea și confirmarea calității sale eterne în și prin Dumnezeu.

În concluzie, putem vedea cum învățătura Sfintei Scripturi ne asigură pe toți cei care credem în Preasfânta Treime Dumnezeu de revelarea neîncetată și continuu actualizată a voinței Sale spre desăvârșirea ființei umane. Această stare se descoperă în primul rând în tainicul ființei, iar mai apoi conștiința dezvoltă vederea și ascultarea duhovnicească spre biruința asupra păcatului din noi purtător al morții, întru dobândirea certitudinii existenței veșnice a sufletului înmiresmat de înviere.

³³ Rm 6, 3-5, 8-9.

³⁴ In. 3, 5.

³⁵ Cuvântarea despre *Pâinea vieții*, In. 6, 31-58.